

Añaskit

Conosur Ñawpaqman

Año 1/95

Octubre

Nro 2

1492-1995

503 años de invasión
española

El Añaskito saluda al Primer
Encuentro de
Maestros y Campesinos

...Colón kasqa,
nuqanchiktataq
tarikuy jamusasqa
nin, já já jáááá

Dib: Informe Rural No. 47

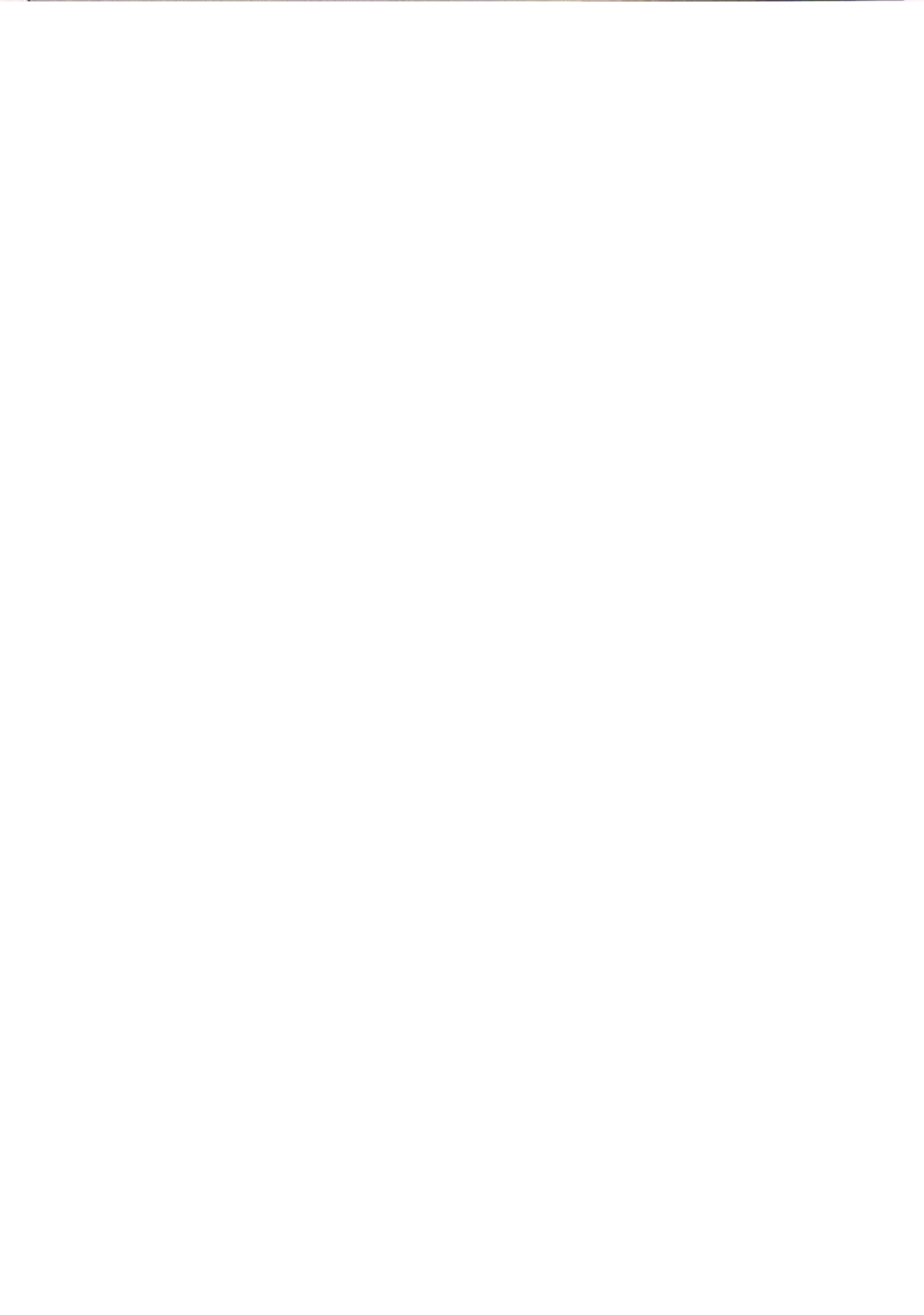
CHAYMANTA PACHA ÑAK'ARIYNINCHIKTA TIWQRANAPAQ

Pishqa pachaq astawan wata Octubre 12 p'unchay españoles chayamurqanku. Uñakunankupaq yuyarisqa, wakin "Día de la raza" ninku, kunantaq iskay llaqta taripanakurqanku nichkanku.

Paykunaqa llun'kukunawan ima españoles chayamusqanku uk k'anchay kasqanta yuyanku; Diosmanta waqchakuna kasqanchikta, mana allin kawsayta yachasqaykuchu nispa.

Chay niqta tatakuritas jamurqanku

castellano parlaqman tukuchiq, Diosman kutiriychik, demoniowan kankichik nispa, wakintaq tukuy kapuwasqanchikta suwanaman qukurqanku. Paykunapaqqa waliq kasqa jallp'anchikman yaykumpusqanku, Naciones Originariasman mana suwaqllachu yaykumurqanku, waqjina kawsayta churamullarqankutaq luqtukuna kasqanchikta yuyaspa.

2 AÑASKITU

Papa allay karqa jamuqkunapaqqa, jasut'isqa runakunapaqtaq maldición karqa. Tukuy Naciones Originariasta paykunapura rak'inarpakurqanku, may chhika llaqtakunata tukuchirqanku phirispayachayninkuta, parlayninkuta, kawsayninkuta, qutuchakuyninchikta. Españoles yaykumuchkaspa, jallp'anchikta

phiriyta qallarirqanku, chantá qhichurawarqanchik, qhuyakunamanpis kapataykurqanku. Kunan, kay gobiernokaqkunawan kikillantaq, janq'utiyaqanchik yanapa sutipi astawan ch'irwasqa kanapaq. Escuela wasikunapi educacionwanqa yachayninchikta chiqnichinku.

Kaypi qan ruwanaykipaq chhapu rimaykunata ñawisqaykimanta qillqanki. Qhipanninman sapa rimayta churay.

1. Nichkanku / iskay / kunantaq / taripanakurqanku / llaqta

--	--	--	--	--

2. Suwanaman / tukuy / wakintaq / qukurqanku / kapuwasqanchikta

--	--	--	--	--

3. Jallp'anchikta / yaykumuchkaspa / phiriyta / españoles / qallarirqanku

--	--	--	--	--

UQHARIKUYKUÑA YACHAYNINCHIKNIQTA

Kay jallp'anchikman yaykunpusqankumantapacha tukuy naciones originarias sayaykurqanchik jark'anapaq tukuy comunidadesta, tierra-territoriota. Mashka kutipi jatarichiyta munarqanchik Escuelas Indígenas esta, yuyayninchik chaypi yachachikur'anapaq, kawsaynin comunidadespata. Ajinapi:

1930 watapi Leandro Nina Qhispi "Centro Educativo Qullasuyu" nisqata p'utuchirqa, kay yachay wasimanqa wawakuna, waynuchukuna ima sapa ayllumanta riq kanku

Dib. M. Vargas C.

Chay watallapitaq La Paz llaqtapi, "Bartolomé de las Casas" yachay wasi jatarillarqataq. Wawakuna, waynuchukuna ima sapa Ayllumanta riq kanku.

Agosto 2 p'unchay 1931 watapi Elisardo Pérez, Avelino Siñani ima "Warisata Escuela Ayllu" nisqata sayarichillarqankutaq, chaypacha ayninakupi, mink'api yacha kaq. Consejo de Amautas karqa, chay ukhupiqa wawakunap tatan ima parlayllapipis kananku kaq (Yaturiry Conosurpaq suplemento No 4/94)

1936 watapi profesor Toribio Claire "Escuela Rural de Vacas" yachay wasita p'utuchirqa. Chay jatun yachay wasipiqa chaqra llank'aq runaqa patronesmanta imaynata jark'akuna, manaña sarusqa kanata ima yachakuq kanku. Qhiswa, castellano rimaykunapi yachachikuq, chantaqa jallp'a llank'aymantapis yachakullapta kanku.

Alcaldes Mayores nisqaqa, 1937-1947 watakunapi jatarirqanku, tinkunapaq, comunidadespi escuelas particularesta jatarichispa. Reformamanta qhipaman kay laya escuelas tanqakurqanku, comunidadesmanta iskay laya qallupi yachachikuspa. Ajinata Toribio Miranda ruwarqa (waturiy Conosurpi Añaskitu No.1).

Kawsayninchikta waturispaqa, rikuchiwan chik, tukuy naciones originariaspaq uqharikuyninkuqa kasqanta uk yachay kawsayninkuman jina, jallp'ankuta waqaychaspa, kaytataqa Estadoqa mana allintachu qhawarin.

Mizquepi uk Escuela Campesina

Wata 1980manta qhipaman Mizque, pata jallp'akuna chiqapi (alteños), uk escuela campesina jina jatariyta qallarirqa Wayrapatamanta, Rumimuqu chiqaman ripuspa. Escuela Campesinawanqa sinchichakuyta mask'akuchkan, llank'aykunaman jina escuela kananta, riqsiyta sut'imanta q'ara llaqtakuna kawsayta, chayman jina tinkunapaq. Qhishwapi, castellanopi wawakuna yachanankuta, comunidad organizacionninwan watunanta.

Tukuyniqpi yachay wasikuna p'utusqa ashkha watakunapi. Aswan sut'i umaykipl kananpaq ñawisqaykiman jina, tapuykunaman jina Junt'achiy.

Yachay wasip sutin	Ima watapi rikhurimurqa	Pitay p'utuchirqa	May chiqapi karqa
<i>Centro Educativo Zullasuyti</i>	<i>1.930</i>	<i>Leandro Nina 2.</i>	<i>La Paz.</i>
.....
.....
.....
.....

12 octubre p'unchayta "Iskay llaqta taripanakurqanku" ninku. Imarayku chay p'unchayta ajinata niku?. Yachachiyniykiwan parlariy.

JAMPI QHURAKUNANCHIK

Nuqanchikqa jampi qhurakunata riqsinchik. CENDApi uk p'anqa qillqakun jampi qhuramanta "Los jampiris de Raqaypampa" sutiyoq. Chay p'anqamanta uk jampi qhurata kay kutipi sik'irimuyqu. Qankunapis riqsisqaykichikman jina atiwaqchik apachimuyta mayqin qhuramantapis. kay p'anqaman yaparinapaq.

2. CH'AKATIYA

IMAYNATAQ KAY JAMPI QHURA?

Kay jampi qhuraqa mana jatun sach'achu, uña sach'alla, laqhinqa ñañu ñañulla mach'ataq, kay ch'akatiyaqa watantinta q'umirllapuni, q'illituta t'ikan, Raqaypampa chiqakunapi tiyan.

IMA UNQUYPAQ WALIQ?

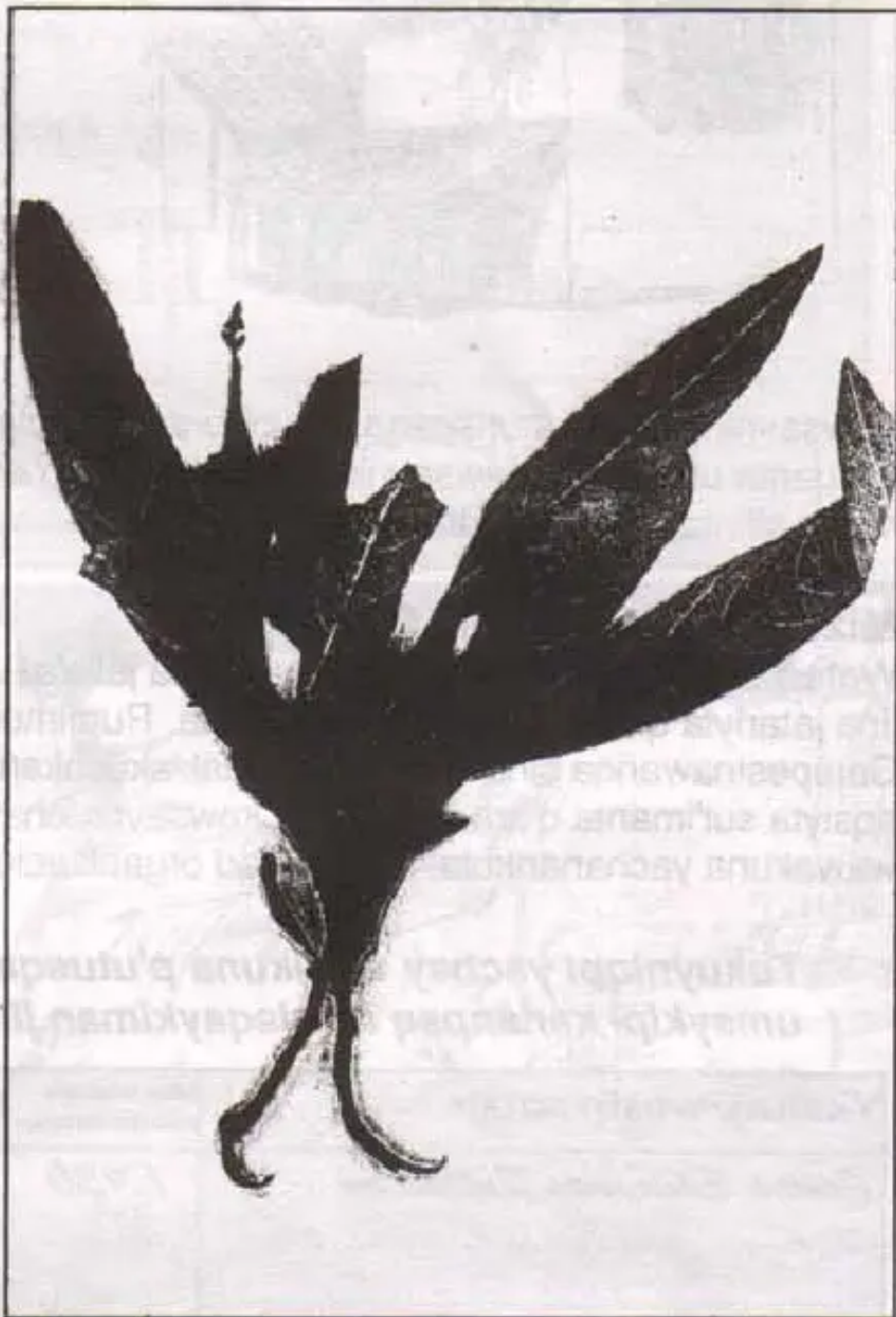
Purgaslyunpaq:

Wakichina: Yakupi ch'akatiyata t'impuchina, chaymantaq chankakata churaykuytawan ukyana.

Klwrarurapaq:

Wakichina: Ch'akatiyata kutaspa laq'akunapaq jina wakichina, wasanchikta qhaquchikuytawan chay ch'akatiya

Kunanqa qanñataq:

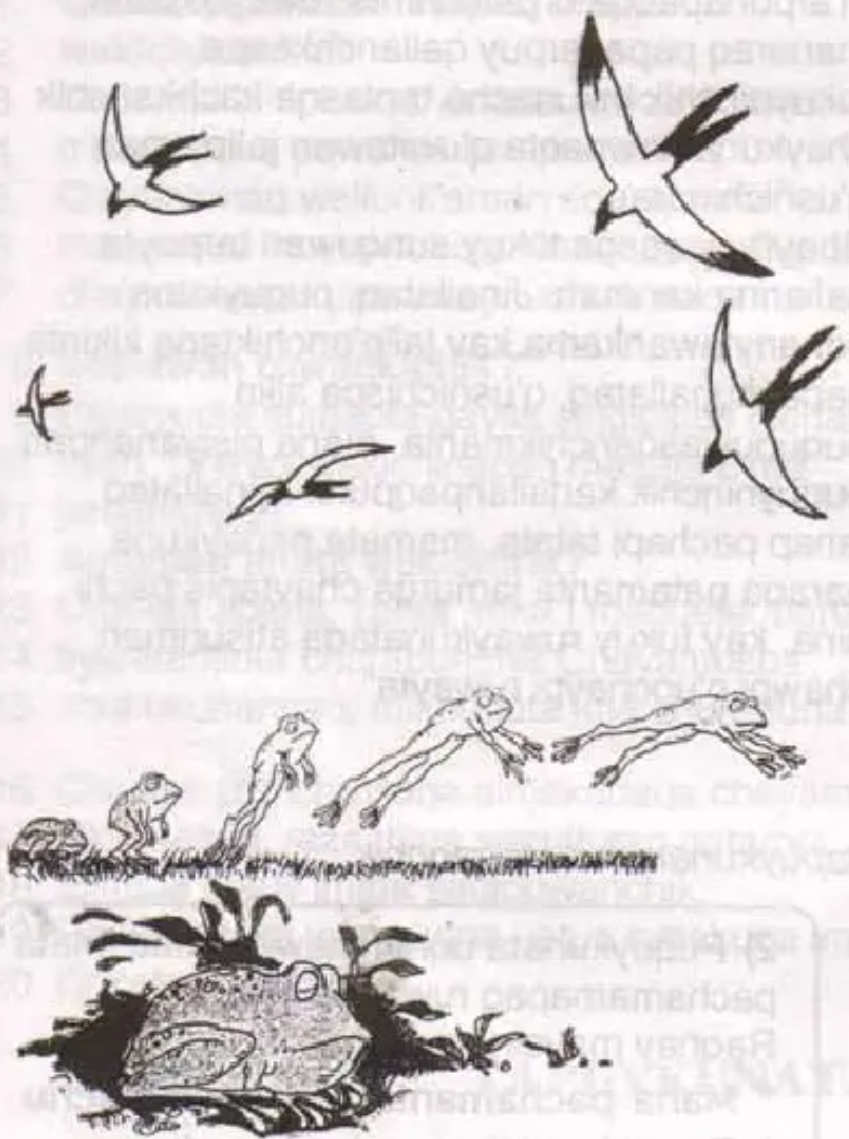
Wasananaypaq *Yachankichu imaynata jampikuna? Qillqariy*

Wakichina:.....

Ima unquykunapaqwan ch'akatiyaqa waliq? Qillqariy

CENDA periódico "Conosur" niqta, jatun tatakunap yachayninta jap'iyta munaspa 1989 watamanta 1992 watakama paykunawan parlarirqa. Chay yachayninkuwantaq qillqakun uk p'anqa "PACHAMANTA UMANCHAKUNA" sutiyuq. Kay kutipiqa chay p'anqata waturillasunpuni. Tarpuy killa chayamunña, parapis qallarínña, paramanta ajina qillqasqa chay p'anqapi:

PACHAMANTA UMANCHAKUNA

TAPUYKUNATA KUTIKICHINA

PARA P'ISQU

Paray killakunapi para p'isqkunata qhawana, parananpaqqa juch'uy p'isqkunataq sut'ita phawaykachanku. Kay p'isqkunata patapi muyuykhaspa phawanku chayqa, paranqa niq kanku ajinataq kaq; phawaspa inti llusqsimuy chigaman riq kanku, parawantaq kutimuq kanku. Kunanqa chaypis mana kanñachu.

SIRIPA - JAMP'ATUWAN

Paray killakunapiqa tukuy imata qhawana, qhichi ninrilla purina, luku para kananpaq siripaqa rakhu kunkawan qu, qu, qu nispa waqan. Siripaqa k'achituta waqan para wata kananpaq, ch'aki watapaqqa ch'in kakun. Papata tarpunapaq surk'achkaptinchik jamp'atukunataq kayman jaqayman achkha phawaykachanku. Achkha jamp'atukuna chayqa sumaqta papa puqun.

Ñapis ñawirinkichikña, kunanqa manachu kay tapuykunata kutichiwaqchik

1) Imaynata para p'isqkunata phawaykachanku para jamunanpaq?

2) Kay qillqasqapi qunqarpariyku wakín parlaykunata, ñawirispá qan qillqaspa junt'achikwaq:
 qhichi ninrilla purina, luku.....
 kananpaq.....rakhu kunkawan qu, qu, qu.....waqan. Siripaqa.....
 para.....kanapaq, ch'aki watapaqqa.....

3) Para kananpaq willawanchik siripa, jamp'atu, pisqkunata, kay khuritukunata siq'iy.

4) Pachata qhawananpaq tatayki ima señakunata watukun? Manachay qan ñawisqaykiman jina tataykiman willariwaq.

PUKLLARIKUSPA YACHANA

Kunanga pukllarina:
Kay iskay siqikunata
sumaqta qhawariy mana
iskayninga kikinchi.
Ukninpi qanchik imakunachá
mana kanchu, qan allinta
qhawarispá siqiy.

Qillqa Jilli

L L U Q A L L A I
W Q N L P U N W O
S A Y R U R A Q I
L M A W S Ñ I P M
A L L Q A M A R I
Q I A K N T J U L
M Y U N I H P N L
U P J U T L M A A

Kay tawa k'uchu ukhupi,
sirisqapi, sayasqapi sumaqta
ñawirispá pusaq papa muju
sutinta tariy. Qillqinawan
ukmanta uk, muyupi churay.

KAY UKHUPI ACHKHA
SUCH'IKUNA KACHKAN.
WISINTITU QAN WILLARINAYKITA
MUNAN MACHKHATAQ PAÑA
CHIQANMAN, MACHKHATAQ
LLUQ'I CHIQANMAN RICHKAN.
YUPASPA YANAPARIY

